THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 — Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די ארבעטסלאָזיקייט אין שטאָט און אימיגראַציע

וויניפּעג האָט דאָס יאָר אויסגעגעבן א באַדייטנדיקע סומע פאַר שטיצע צו ארבעטסלאָזע דורכ'ן ווינטער. עס ווערט אויסגערעכנט, אז ביז די שטיצע וועט אָפּגעשטעלט ווערן אין א וואָך — צוויי אדום, וועט די שטאָט האָבן אויסגעגעבן פאַר דעם צוועק איבער צוויי הונדערט טויזנט דאָלאַר.

דאָס איז א גרויסע סומע פאַר א שטאָט ווי וויניפּעג, און באַזונדערס איז זי גרויס דערפאַר, ווייל העצטן ווינטער האָט די שטאָט אויסגעגעבן פאַר דעם צוועק וויניקער ווי דרייסיק טויזנט דאָלאַר. דאָס ווייזט, אז די לאַגע דאָס יאָר איז געווען זייער אן ערנסטע אין דער הינזיכט.

עס איז דערפאַר נאַטירלאַך, אז אונזערע שטאָט-טאַטעס זאָלן זיין באַזאָרגט איבער דער לאַגע, אין אז זיי זאָלן מיט'ן גאַנצן האַרצן וועלן אויסמיידן אזא לאַגע אין דער צוקונפט. אין עס איז שוין במילא נאַטירלאַך, אז זיי זאָלן די ערשטע זאַך אַטאַקירן — די אימיגראַציע.

דאָס איז וואָס מיר האָבן די טעג געהערט ביי אונז אין סיטי האַל. מיר דאָ, חייסט עס, בלוטיקן אינ'ם קאַמף קעגן די צרות פון דער ארבעטסלאָזיקייט, און דאָ ברייננען אונז די איינגאַנגען נייע אימיגראַנטן. נייע צרות אויף אונזערע קעפּ.

מערקווירדיק, ווי מענשן קאָנען עס זיין קורצזיכטיק, — אפילו אזעלכע מענשן ווי ארבעטער פירער, וואָס האָבן געדאַרפט האָבן א ברייטערן בליק אויף זאַכן. אַבער זיינען דאָך עס דוקא אונזערע ארבעטער פירער, וואָס זיינען די ערשטע צו פאַרבינדן אימיגראַציע מיט דער ארבעטסלאָזיקייט, וואָס פאַרשפּאַרט זיי צו קנייטשן זיך אין די אמת'ע אודזאַכן פון דער דאָזיקער אימפּאַרטיידלאַכער אַנשיקעניש.

ארבעטסלאָזיקייט אין א קלענערער אדער א גרעסערער מאָס איז דאָ אַלעמאָל אין אַלע לענדער וואָס האָבן אינדוסטריעס. ביי אונז איז נאָך דאָ א ספּעציפיש ווינטערדיקע ארבעטסלאָזיקייט, צוליב דעם האַרבן ווינטערדיקן קלימאַט און צוליב דעם, וואָס אונזערע אינדוסטריעס זיינען, ווי די אַגריקולטור און געבוי, אַמעסיסן זומערדיקע אינדוסטריעס.

דאָס יאָר איז דער פינאַנציעלער קריזיס אן אַלגעמיינער, אן אַלוועלטלאַכער. א גרויסע ארבעטסלאָזיקייט הערשט אין אַלע לענדער. אין ענגלאַנד, אין דייטשלאַנד און אין פּוילן, למשל, איז די ארבעטסלאָזיקייט איצט א סך שווערער און ערנסטער ווי אין קאַנאַדע. כאָטש יענע לענדער זיינען אינגאַנצן פאַרשלאָסן פאַר אימיגראַנטן, און זיי שיקן נאָך ארויס עמיגראַנטן אין אנדערע לענדער.

צו פאַרבינדן ארבעטסלאָזיקייט מיט אימיגראַציע איז דערפאַר בכלל אן אומזין, און באַזונדערס איז עס אזוי ביי אונז אין קאַנאַדע, וואָס פאַרמאָגט ריזיקע אומבאַרירטע נאַטירלאַכע אוצרות. וואָס וואַרטן אויף דער מענשלאַכער כאָר האָנט זי זאָל קומען און שעפּן פון זיי פאַר'ן וואוילזיין פונ'ם לאַנד און פון דער גאַנצער מענשהייט.

קאַנאַדע האָט אמווייניקסטנס געליטן פון ארבעטסלאָזיקייט דוקא אין די יאָרן פון דער גרעסטער איינוואַנדערונג. אויב ארבעטסלאָזיקייט בכלל און ווינטערדיקע ארבעטסלאָזיקייט בפרט זיינען ביי אונז אונטער דעם עקזיסטירנדיקן סיסטעם אימפּאַרטיידלאַך, קאָנען זיי אָבער פאַרקלענערט ווערן צום מינימום דורך א גרעסערער אנטוויקלונג פון די נאַטירלאַכע רייכטימער, פאַר וואָס עס זיינען נויטיק נאָך און נאָך אימיגראַנטן.

מיר דאַרפן אָבער ניט גיין אזוי ווייט אין אונזערע חשבונות. לאָמיר נעמען פאַר זיך דעם פאַל פון וויניפּעג. עס הערשט דאָ ביי אונז אן ארבעטסלאָזיקייט, און דאָ קומען נאָך א פאַר טויזנט אימיגראַנטן אין שטאָט.

די נייע אימיגראַנטן זיינען געבראַכט נאָך איידער זיי ווערן פּראָדוצירער. זיי מוזן גלייך האָבן דירות, שפּייז, קליידער. דאָס דאַרף פאַר זיי פּראָדוצירט ווערן, — נייע ארבעט פאַר דער בוי אינדוסטריע, פאַר דער שפּייז אינדוסטריע, פאַר דער קליידער אינדוסטריע. דאָס מיינט נייע ארבעטס מעגלאַכקייטן פאַר ארבעטער. דאָס מיינט בעסערע געשעפטן פאַר הענדלער. דאָס מיינט נייע הכנסות פאַר די טראַנספּאָרט מיטלען, מער געלט אין צירקולאַציע, א פּריילאַכערע, מער אָפּטימיסטישע שטימונג און מער פּראָספּעריטעט פאַר אַלעמען.

און טאָמער פאַסירט א קריזיס, — וואָס האָט לחלוטין ניט צו טאָן מיט דער אימיגראַציע פראַגע, — קומט זיך אויס דער שטאָט צו שטיצן די ארבעטסלאָזע. אָבער וואָס פאַר א באַטרעף האָט אפילו אזא סומע ווי צוויי הונדערט טויזנט דאָלאַר קעגן דעם, וואָס דיי אימיגראַנטן האָבן געבראַכט פאַר דער שטאָט? די וואָס דאַרפן דעקן די דאָזיקע סומע דורך שטייערן, — צו עטלאַכע דאָלאַר אויף א שטייער-צאָלער, — האָבן יעדערער מער געוואונען פון דער אימיגראַציע, ווי פאַרלאָרן. אגב זיינען זיי, די שטייער צאָלער אַליין, אין דער איבערוועגנדיקער מערהייט אַליין געווען אימיגראַנטן. איינשלעסנדיק שוין אויך אונזערע שטאָט-טאַטעס. זיי זיינען דאָ ערשט געוואָרן שטייער-צאָלער, און אָט זי אימיגראַנטן וואָס מען וויל דאָ איצט ניט האָבן, זיי-נען דאָך אויך צוקונפטיקע שטייער-צאָלער פאַר דער שטאָט. איז דאָס דען א שלעכטער אינוועסטמענט? . .

נייע מלחמה דערפינדונגען

בעת די רעגירונגען רייזן וועגן פאַרזיכערן און באַפעסטיקן דעם פרידן אויף דער וועלט, זיצן דאָרט ערגעץ הינטער די קולישן גרלערנטע און דערפינדער און טראַכטן וועגן נייע דערפינדונגען אויפ'ן געביט פון פאַרניכטונג. ווי עס זעט אויס, זיינען די דאָזיקע דערפינדער מער דערפאָלגרייך אין צוגרייטן די געהעריקע כלי-משחית פאַר דער קומענדיקער מלחמה, ווי דיפּ-לאָמאַטן אין זייערע כלומרשט'דיקע אָדער ערנסטע פאַרזוכן צו באַשריינקען די באַוואַפענונג און אויסמיידן די צוקונפטיקע מלחמה.

אָט האָט ערשט די אַמעריקאַנער אַדמיראַלישטעט אָנגענומען א נייעם סאָרט מאַשין-ביקס, וואָס וועט קאָנען אויסשיסן הונדערטער קויגל א מינוט, פאַרשפּרייטנדיק טויט און פאַרניכטונג. אויף א מהלך פון ניין מייל. אָט האָט מען אין ענגלאַנד דערפונדן א מאַנסטער עראָפּלאַן באָמבע, וואָס קאָן אַרויסגעשיקט ווערן, אָן מענשן, צו א באַשטימטן פונקט און דאָרטן פאַרניכטן גאַנצע ארמייען.

אפשר איז עס ניט אומזיסט, וואָס די דיפּלאָמאַטן זיינען געווארן אזעלכע אַלע שלום ליבהאָבער און זוכן צו באַשריינקען באַוואַפענונג. צו וואָס אָט די פאַרעלטערטע וואַפן, וואָס וועלן באַלד אויסזעען אין פאַרגלייך מיט די נייע כלי-משחית. ווי א פייל-אין-בויגן אין פאַרגלייך מיט א מאָדערנעם האַוויצער?

די נייע דערפינדונגען וואָס ווערן געמאַכט אויף דעם געביט דאַרפן אָנזוואַרפן א שרעק אויף דער מענשהייט פאַר א נייער מלחמה. וואָס וועט זיין א סך פאַרניכטנדיקער, ווי עס קאָן זיך פאַרשטעלן די רייכסטע פאַנטאַזיע. פון דער אַנדער זייט אָדער רייצן זיי די מלחמה ליידנשאַפטן פון די וואָס האַלטן די הענט אויף אָט די טייוולשע דערפינדונגען, און דערגעענטערן די מעגלאַכקייט פון א קאַטאַסטראָפע.

און זאָל אזא קאַטאַסטראָפע אויסברעכן, וועט זי זיין שוידערלאַכער. ווי וועלכע ס'איז אין דער מענשלאַכער געשיכטע. זי קאָן מיט איין מאָל אָפּוישן אַלע דערגרייכונגען פון טויזנטער יאָרן ציוויליזאַציע.

דאָס זיינען די אויסזיכטן, אויב די פעלקער וועלן ניט ארומזעען זיך באַצייטנס.

וואו האַלט עס מיט דער אידישער שול פראַגע אין מאָנטרעאַל?

(א ברייוו פון מאָנטרעאַל) (ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט") פון ל. בן אהרן

דער געוועזן פּראָיעקט וואָס גיט די אידן פון מאָנטרעאַל דאָס רעכט צו באַשאַפן אן אייגענעם שול-וועזן איז שוין דורכגעגאַנגען ביידע געזעצגעבנדע הייזער פון דער פּראָווינץ קוויבעק, און דאָרף איצט קריגן די אונטערשריפט פון דעם לייטענאַנט גאָווערנאָר, מיט דעם דאָזיקן געזעץ ווערט אָפּגעשלאָסן א קאַפּיטל פון אן אינטערעסאַנטן קאַמף פאַר אידישער שול-רעכט. איצט וועט מען אָנהויבן שרייבן א צווייטן קאַפּיטל אין עס שטעלט זיך די פראַגע ווער וועט אים שרייבן און ווי אזוי וועט מען אים שרייבן? און ווי אזוי וועט ער געשריבן ווערן.

די פראַגע צי די מאָנטרעאַלער אידן זאָלן האָבן באַזונדערע שולן אדער פאַרטזעצן דעם שידוך מיט די פּראָטעסטאַנטן, וואָס האָבן איצט דיי העה איבער דער דערציאונג פון 10.000 אידישע קינדער, דאַרף פאַרענטפערט ווערן פון א קאָמיסיע פון זיבן מיטגלידער. פון קאָמיסיע וועט באַשטימט ווערן פון דער רעגירונג אויף דער רעקאָמענדאַציע פון די צוויי אידישע פאַרטייען, אין אין דער פּראָווינציעלן פאַרלאַמענט, אין די דאָזיקע אידישע דעפּוטאַטן זיינען ניט קיין אנהיינגער פון באַזונדערע אידישע שולן.

מיט דעם געזעץ האָט די פּראָווינציעלע רעגירונג דערפילט איר פליכט לגבי דער אידישער באַעפעלקערונג. זי האָט געמאַכט א שריט, וואָס האָט אויסגערופן די שאַרפסטע קעגנערשאַפט פון דער קאַטאָלישער קירך — די אמת'ע מאַכט אין דער פּראָווינץ קוויבעק — דורך לייגן דעם פונדאַמענט פאַר א אידישן שול-וועזן. זי האָט, אָבער, איבערגעלאָזט פאַר די אידן דעם עול, צו בויען ווייטער, אויב זיי וועלן נאָר וועלן.

לאָמיר אָנפאַנגען דעם קאַפּיטל פון אנפאַנג.

אין 1903 האָבן די אידישע פאַרשטייער געשלאָסן מיט די פּראָטעסטאַנטן אַן אָפּמאַך לויט וועלכן די אידישע קינדער זיינען דערקלערט געווארן אלס פּראָטעסטאַנטן פאַר שול צוועקן. דיי צאָל אידן אין מאָנטרעאַל אין דאַן געווען קליין, און די אידישע פאַרשטייער האָבן אין דעם דאָזיקן אָפּמאַך געזוכט דעם איינציקן וועג, ווי צו לייזן דאָס פּראָבלעם פון דער דערציאונג פון אידישע קינדער. זיי האָבן זיך צופרידנגעשטעלט מיט געוויסע הנחות ווי, אז אידישע קינדער זאָלן ניט דאַרפן לערנען דעם נייעם טעסטאַמענט, ניט דאַרפן באַזוכן די שולן אין די אידישע ימים-טובים און א. וו. די דאָזיקע פאַרשטעדיקונג מיט די פּראָטעסטאַנטן איז זיי געווען פיל ליבער ווי שיקן די אידישע קינדער אין די קאַטאָלישע שולן, וואו גלחים זיינען די דערציער און פלאַנצן איין דעם רעליגיעזן פאַנאַטיזם אין די שילער פון זייער סאַמע יוגנט. צוליב דעם וואָס די פּראָווינץ האָט פאַר זיך דאָס פּראָבלעם פון פאַרשידן נאַציאָנאַליטעטן, פאַרשיידן אין ראַסע און אין רעליגיע, האָט די קאָנסטיטוציע יעדער נאַציאָנאַליטעט גאַראַנטירט אירע באַזונדערע שולן, אַזוי, אז אין דער פּראָווינץ קוועבעק קאָנען ניט עקזיסטירן קיין פאַלקס שולן, וואָס זאָלן דינען אלס "שמעלצטאָפּ" פאַר אלע קינדער, אָן אונטערשייד פון ראַסע אָדער גלויבן.

דאַן, ווי געזאָגט, די זעלבסט געקרוינטע אידישע פאַרשטייער זיך צופרידנגעשטעלט מיט דעם אָפּמאַך — טראַצדעם וואָס עס איז ניט געווען געווונדן פון דעם אידישן נאַציאָנאַלן שטאַנד-פונקט — און זיך געפרייט מיט דעם, וואָס אידישע קינדער לערנען זיך גוט אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, געווינען "סקאָלאַרשיפּס", און עטלאַכע אידישע מיידלאַך זיינען געווארן לערערנס. זי צאָל אידישע קינדער אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן איז שנעל געוואַקסן, ביז עס האָט זיך געשאַפן אזא סיטואַציע וואו אידישע קינדער האָבן מיט זיך פאַרגעשעלט די מערהייט, אויב ניט פולע הונדערט פּראָצענט פון די תלמידים אין געוויסע שולן.

דאָס איז ביי די זעלבסט געקרוינטע אידישע פאַרשטייער, וועלכע האָבן זיך פּראָקלאַמירט אלס "אפּטאַון דזשואיש סקול קאָמיטע" (אפּטאַוער אידישער שול קאָמיטעט), געבאָרן געווארן דער פאַר לאַנג צו פאַדערן פאַרטרעטערשאַפט אין דער פּראָטעסטאַנטישער שול פאַרוואַלטונג, אוויפיל טויזנטער אידישע קינדער געפינען זיך אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, אוויפיל טויזנטער אידישע קינדער זיך אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, אוויפיל טויזנטער אידישע קינדער געפינען זיך אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, אז אידישע קינדער דאָלאַר פון אידישע שטייערן וועלן אויסגעגעבן צו די פּראָטעסטאַנטן פאַר דערציאונג אין דער פּראָטעסטאַנטישער שול. אַ געדאַנק, אַ פּלאַן, אַ פּרעגן, אַ דרעה אין פראַגן פון "דערציאונג". זיי האָבן אויף דערשמעקט די געפאַר פון פּראָגרעסיווע אידיען און פרייע געדאַנקען, זיינען זיי ארויס מיט א שאַרפן פּראָטעסט קעגן דעם געפלאַנטן געזעץ פּראָיעקט.

דער פּרעמיער פון דער פּראָווינץ, ל. א. טאַשעראַ האָט די קאַטוילישע גייסטלאַכע געגעבן א מיטיקן ענטפער, רעדנדיק צו זיי אין נאָמען פון יושר, טאָלעראַנץ און ביישפּילן פאַר אנדערע. איבערהויפּט פאַר די מערב קאַנאַדער פּראָווינצן וואו די פראַנצויזן קעמפן פאַר זייערע מינאָריטעטן רעכט. דער ענטפער איז געווען א שטאַלצער און א מוטיקער, אָבער די קאַטוילישע קירך איז צו שטאַרק מען זאָל גיין קעגן איר ווילן, האָט די רעגירונג געמוזט מאַכן א קאָמפּראָמיס. דער געזעץ פּראָיעקט איז רעווידירט געווארן. דער פאַלן פון א אידישער פעקעיע אין דעם פּראָווינציעלן בילדונגס ראַט איז בטל געווארן, אנשטאַט דעם ווערט געשאַפן א אידישע שול קאָמיסיע פאַר דער מאָנטרעאַלער איזגל, ווייל דאָס פּראָבלעם באַרירט ניט די אַמעריקע טיילן פון דער פּראָווינץ, און די דאָזיקע קאָמיסיע וועט האָבן די פולמאַכט צו האַנדלען בלויז אין די פראַגן וואָס האָבן א שייכות צו דער דערציאונג פון די אידיש קינדער אין מאָנטרעאַל. די קאָמיסיע קריגט אויך די פולמאַכט צו אונטערהאַנדלען מיט די פּראָטעסטאַנטן. זיינען געקומען מיט דעם דאָזיקן געזעץ אין די דערקלערט אז זיי וויל מען זאָל דער אידישער קאָמיסיע געבן א יאָר צייט צו שליסן מיט זיי א לאַנג-טערמיניקן אָפּמאַך פאַר דער דערציאונג פון די אידישע קינדער אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, אויב דאָס וועט ניט געלונגען דאַן זאָל סעפּעראַטע שולן אָנהויבן פונקציאָנירן. האָט די רעגירונג נאָכגעגעבן דעם פאַרלאַנג פון די פּראָטעסטאַנטן און אפּרקערפּערט די בקשה אין דעם געזעץ פּראָיעקט. ענדלאַך איז געקומען די צייט, ווען דער געזעץ-פּראָיעקט האָט דורכגעמאַכט אַלע דריי לעזונגען אין דעם פּראָווינציעלן פּאַרלאַמענט. ווען דער געזעץ איז אָבער געקומען פאַר דעם לעגיסלאַטיווען ראַט (די אוברעשטע הויז) האָבן די קאַטוילישן דערשמעקט א פרישע "געפאַר". אזוי ווי די אידישע שול קאָמיסיע פאַלט אונטער דער יוריסדיקציע פון דעם סופּעראינטענדענט פון דערציאונג, וועלכער איז איצט א קאַטוליק, אָבער ווער ווייסט וואָס עס קאָן שפּעטער פּאַסירן, אז עס קאָן חס וחלילה טרעפן, אז עס זאָל "אויפשטיין א נייער קרעניג", אדער דער פרומער קאַטוליק קאָן אַמאָל געשטרויכלט ווערן, דעריבער איז נויטיק, אז דער פּראָווינציעלער בילדונגס ראַט, וואָס באַשטייט פון קאַטוליקן און פּראָטעסטאַנטן, זאָל אויך האָבן אן אויג אויף דער אידישער שול קאָמיסיע, טראַצדעם, וואָס אידן זיינען אין דעם ראַט ניט פאַרטראָטן. איז א פרישע מאַדיפיקאַציע געמאַכט געווארן אין דעם געזעץ-פּראָיעקט און דער לעגיסלאַטיווער ראַט האָט אים אנגענומען.

איצט וועט די רעגירונג באַשטימען א קאָמיסיע פון זיבן מיטגלידער, און וואָס וועט האָבן פולע אוטאָנאָמיע רעכט אין אלע פראַגן, וואָס באַרירן די דערציאונג פון דער אידישער שול יוגנט אין מאָנטרעאַל. נאָכדעם, וועט זי זיך געפינען אונטער דער יוריסדיקציע פון דעם סופּעראינטענדענט פון דערקלערונג פון דער אידישער שול יוגנט אין מאָנטרעאַל.

די קאָמיסיע, וואָס וועט מסתמא אינזיכן אָנהויבן פונקציאָנירן, האָט פאַר זיך צוויי אלטערנאַטיוון. ערשטנס, פירן פאַרהאַנדלונגען פאַר א ווייטערער פאַרשטענדיקונג מיט די פּראָטעסטאַנטן אָדער גיין אויף דעם געזונגען וועג פון א אייגענעם אידישן שול וועזן. דערוואַרט מען אָבער ניט, אז די אידישע קאָמישאָנערן זאָלן נעמען דעם צווייטן וועג, ווייל די וואָס וועלן זיי פאַרשלאָגן, זיינען קעגנער פון סעפּעראַטע שולן און אַז'ס נאָך א פראַגע צי וועט צווישן זיי זיך געפינען אייגער, וואָס זאָל פאַרטרעטן די סעפּעראַטיסטן.

די פּראָטעסטאַנטן זוכן אויף א וועג פאַר א פאַרשטענדיקונג. צוליב פינאַנציעלע אורזאַכן וויל זיי ניט, אז די אידן זאָלן זיך פון זיי אָפּטייל. פאַר קאַטוליקן וויל זיינען אידישע שולן א געפאַר, ווייל לען דערויבער שוין אלע וועגן מוזן פירן צו א פאַרשטענדיקונג מיט די פּראָטעסטאַנטן. פאַר די אידישע נאַציאָנאַלע עלעמענטן בלייבט צו לעבן מיט דער האָפנונג, וועלכע איצט א קאַטוליק, אָבער ווער ווייסט וואָס עס קאָן שפּעטער פּאַסירן, אז עס קאָן חס וחלילה טרעפן, אז עס זאָל "אויפשטיין א נייער קרעניג", אדער דער פרומער קאַטוליק קאָן אַמאָל געשטרויכלט ווערן, דעריבער איז נויטיק, אז דער פּראָווינציעלער בילדונגס ראַט, וואָס באַשטייט פון קאַטוליקן און פּראָטעסטאַנטן, זאָל אויך האָבן אן אויג אויף דער אידישער שול קאָמיסיע, טראַצדעם, וואָס אידן זיינען אין דעם ראַט ניט פאַרטראָטן. איז א פרישע מאַדיפיקאַציע געמאַכט געווארן אין דעם געזעץ-פּראָיעקט און דער לעגיסלאַטיווער ראַט האָט אים אנגענומען.

מיט אַמאָל איז אָנגעקומען א שטאַרקער שטורם אין דעם געשטאַלט פון דעם קאַרדינאַל רולא און אנדערע קאַטוילישע גייסטלאַכע פון דער פּראָווינץ, וועלכע האָבן ניט געקאָנט פאַרטראָגן דעם געדאַנק, אז אידן זאָלן זיצן צוזאַמען מיט ניט-אידן אין דעם פּראָווינציעלן בילדונגס-ראַט און זאָגן א דעה אין פראַגן פון דערציאונג. זיי האָבן אויף דערשמעקט די געפאַר פון פּראָגרעסיווע אידיען און פרייע געדאַנקען, זיינען זיי ארויס מיט א שאַרפן פּראָטעסט קעגן דעם געפלאַנטן געזעץ פּראָיעקט.

דער פּרעמיער פון דער פּראָווינץ, ל. א. טאַשעראַ האָט די קאַטוילישע גייסטלאַכע געגעבן א מיטיקן ענטפער, רעדנדיק צו זיי אין נאָמען פון יושר, טאָלעראַנץ און ביישפּילן פאַר אנדערע, איבערהויפּט פאַר די מערב קאַנאַדער פּראָווינצן וואו די פראַנצויזן קעמפן פאַר זייערע מינאָריטעטן רעכט. דער ענטפער איז געווען א שטאַלצער און א מוטיקער, אָבער די קאַטוילישע קירך איז צו שטאַרק מען זאָל גיין קעגן איר ווילן, האָט די רעגירונג געמוזט מאַכן א קאָמפּראָמיס. דער געזעץ פּראָיעקט איז רעווידירט געווארן.

פאַלן פון א אידישער פעקעיע אין דעם פּראָווינציעלן בילדונגס ראַט איז בטל געווארן, אנשטאַט דעם ווערט געשאַפן א אידישע שול קאָמיסיע פאַר דער מאָנטרעאַלער איזגל, ווייל דאָס פּראָבלעם באַרירט ניט די אַמעריקע טיילן פון דער פּראָווינץ, און די דאָזיקע קאָמיסיע וועט האָבן פולע מאַכט צו האַנדלען בלויז אין די פראַגן וואָס האָבן א שייכות צו דער דערציאונג פון די אידיש קינדער אין מאָנטרעאַל. די קאָמיסיע קריגט אויך די פולמאַכט צו אונטערהאַנדלען מיט די פּראָטעסטאַנטן. זיינען געקומען מיט דעם געזעץ אין די דערקלערט אז זיי וויל מען זאָל דער אידישער קאָמיסיע געבן א יאָר צייט צו שליסן מיט זיי א לאַנג-טערמיניקן אָפּמאַך פאַר דער דערציאונג פון די אידישע קינדער אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן. אויב דאָס וועט ניט געלונגען דאַן זאָל סעפּעראַטע שולן אָנהויבן פונקציאָנירן. דערוואַרט מען אָבער ניט, אז די אידישע קאָמישאָנערן זאָלן נעמען דעם צווייטן וועג, ווייל די וואָס וועלן זיי פאַרשלאָגן, זיינען קעגנער פון סעפּעראַטע שולן און אַז'ס נאָך א פראַגע צי וועט צווישן זיי זיך געפינען אייגער, וואָס זאָל פאַרטרעטן די סעפּעראַטיסטן.

די פּראָטעסטאַנטן זוכן אויף א וועג פאַר א פאַרשטענדיקונג. צוליב פינאַנציעלע אורזאַכן וויל זיי ניט, אז די אידן זאָלן זיך פון זיי אָפּטייל. פאַר קאַטוליקן וויל זיינען אידישע שולן א געפאַר, ווייל לען דערויבער שוין אלע וועגן מוזן פירן צו א פאַרשטענדיקונג מיט די פּראָטעסטאַנטן. פאַר די אידישע נאַציאָנאַלע עלעמענטן בלייבט צו לעבן מיט דער האָפנונג, וועלכע איצט א קאַטוליק, אָבער ווער ווייסט וואָס עס קאָן שפּעטער פּאַסירן, אז עס קאָן חס וחלילה טרעפן, אז עס זאָל "אויפשטיין א נייער קרעניג", אדער דער פרומער קאַטוליק קאָן אַמאָל געשטרויכלט ווערן, דעריבער איז נויטיק, אז דער פּראָווינציעלער בילדונגס ראַט, וואָס באַשטייט פון קאַטוליקן און פּראָטעסטאַנטן, זאָל אויך האָבן אן אויג אויף דער אידישער שול קאָמיסיע, טראַצדעם, וואָס אידן זיינען אין דעם ראַט ניט פאַרטראָטן. איז א פרישע מאַדיפיקאַציע געמאַכט געווארן אין דעם געזעץ-פּראָיעקט און דער לעגיסלאַטיווער ראַט האָט אים אנגענומען.

מיט אַמאָל איז אָנגעקומען א שטאַרקער שטורם אין דעם געשטאַלט פון דעם קאַרדינאַל רולא און אנדערע קאַטוילישע גייסטלאַכע פון דער פּראָווינץ, וועלכע האָבן ניט געקאָנט פאַרטראָגן דעם געדאַנק, אז אידן זאָלן זיצן צוזאַמען מיט ניט-אידן אין דעם פּראָווינציעלן בילדונגס-ראַט און זאָגן א דעה אין פראַגן פון דערציאונג. זיי האָבן אויף דערשמעקט די געפאַר פון ריגע מעלדע טמען:

ביי דער פרוי ראַשע ישורין, אן עלטערער אידענע אין געווען אלס דינסט א קריסטין. די טעג האָט די דינסט אראָפּגענומען פון הענגער עטלאַכע אלטע קליידער, האָט זיי פאַרפּאַקט און זיך געקליבן זיי ארויסצוטראָגן. די באַלעבאָסטע האָט דאָס באַמערקט און די זאַכן אָפּגענומען צוריק.

פון גרויס אויפרעגונג האָט די פרוי ישורין באַקומען אן הארץ אטאַקע און איז גלייך געשטאָרבן.

דער פאַל איז פאַרגעקומען אין מיטן העלן טאָג, עס האָט זיך צונויפגעקליבן א קאַלאַבאַלער עולם, צווישן וועלכע עס האָבן צירקולירט קלאַנגען, אז די דינסט איז צו זוכן אן אויסוועג צו דער סיטואַציע.

יעדער פון די ניט אידישע צדדים איז געווען פאַראינטערעסירט אָפּצוהיטן זיינע אינטערעסן. פון די אידן האָבן צוויי באַשלאָסן, אז די אידישע קינדער דאַרפן בלייבן אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן, אָבער אידן מוזן קריגן א פאַרטרעטער שאַפט לכל הפחות מיט ראַטעבערישער רעכט. דער דריטער אידישער פאַרטרעטער האָט געזעען אין סעפּעראַטע שולן די איינציקע רפואה פאַר דער אָנגעוויי-טאַקטער מכה. ער האָט פאַרטראָטן דעם אַרבעטער און דעם נאַציאָנאַלן פליגל, וואָס האָט אויף דעם קאָנאַדער אידישן קאָנגרעס אין 1920 פּראָקלאַמירט די לאָזונג פון באַזונדערע אידישע שולן.

די רעפּאַרטס פון דער נייער קאָמיסיע האָבן ניט צופרידנגעשטעלט די פאַרשידענע צדדים אין אַלע. עס איצט פון אין געפונדן געווארן אַלע פראַגן, אַנשטאַט דעם ווערט געשאַפן א אידישע שול קאָמיסיע פאַר דער מאָנטרעאַלער איזגל, ווייל דאָס פּראָבלעם באַרירט ניט די אַמעריקע טיילן פון דער פּראָווינץ, און די דאָזיקע קאָמיסיע וועט האָבן פולע מאַכט צו האַנדלען בלויז אין די פראַגן וואָס האָבן א שייכות צו דער דערציאונג פון די אידיש קינדער אין מאָנטרעאַל. די קאָמיסיע קריגט אויך די פולמאַכט צו אונטערהאַנדלען מיט די פּראָטעסטאַנטן. זיינען געקומען מיט דעם געזעץ אין די דערקלערט אז זיי וויל מען זאָל דער אידישער קאָמיסיע געבן א יאָר צייט צו שליסן מיט זיי א לאַנג-טערמיניקן אָפּמאַך פאַר דער דערציאונג פון די אידישע קינדער אין די פּראָטעסטאַנטישע שולן. אויב דאָס וועט ניט געלונגען דאַן זאָל סעפּעראַטע שולן אָנהויבן פונקציאָנירן. דערוואַרט מען אָבער ניט, אז די אידישע קאָמישאָנערן זאָלן נעמען דעם צווייטן וועג, ווייל די וואָס וועלן זיי פאַרשלאָגן, זיינען קעגנער פון סעפּעראַטע שולן און אַז'ס נאָך א פראַגע צי וועט צווישן זיי זיך געפינען אייגער, וואָס זאָל פאַרטרעטן די סעפּעראַטיסטן.

די פּראָטעסטאַנטן זוכן אויף א וועג פאַר א פאַרשטענדיקונג. צוליב פינאַנציעלע אורזאַכן וויל זיי ניט, אז די אידן זאָלן זיך פון זיי אָפּטייל. פאַר קאַטוליקן וויל זיינען אידישע שולן א געפאַר, ווייל לען דערויבער שוין אלע וועגן מוזן פירן צו א פאַרשטענדיקונג מיט די פּראָטעסטאַנטן. פאַר די אידישע נאַציאָנאַלע עלעמענטן בלייבט צו לעבן מיט דער האָפנונג, וועלכע איצט א קאַטוליק, אָבער ווער ווייסט וואָס עס קאָן שפּעטער פּאַסירן, אז עס קאָן חס וחלילה טרעפן, אז עס זאָל "אויפשטיין א נייער קרעניג", אדער דער פרומער קאַטוליק קאָן אַמאָל געשטרויכלט ווערן, דעריבער איז נויטיק, אז דער פּראָווינציעלער בילדונגס ראַט, וואָס באַשטייט פון קאַטוליקן און פּראָטעסטאַנטן, זאָל אויך האָבן אן אויג אויף דער אידישער שול קאָמיסיע, טראַצדעם, וואָס אידן זיינען אין דעם ראַט ניט פאַרטראָטן. איז א פרישע מאַדיפיקאַציע געמאַכט געווארן אין דעם געזעץ-פּראָיעקט און דער לעגיסלאַטיווער ראַט האָט אים אנגענומען.

אידישע פרוי געשטאָרבן צוליב א גנבה

פון ריגע מעלדע טמען:

ביי דער פרוי ראַשע ישורין, אן עלטערער אידענע אין געווען אלס דינסט א קריסטין. די טעג האָט די דינסט אראָפּגענומען פון הענגער עטלאַכע אלטע קליידער, האָט זיי פאַרפּאַקט און זיך געקליבן זיי ארויסצוטראָגן. די באַלעבאָסטע האָט דאָס באַמערקט און די זאַכן אָפּגענומען צוריק.

פון גרויס אויפרעגונג האָט די פרוי ישורין באַקומען אן הארץ אטאַקע און איז גלייך געשטאָרבן.

דער פאַל איז פאַרגעקומען אין מיטן העלן טאָג, עס האָט זיך צונויפגעקליבן א קאַלאַבאַלער עולם, צווישן וועלכע עס האָבן צירקולירט קלאַנגען, אז די דינסט האָט דער'הרג'עט די באַלעבאָסטע. עס איז אבער גלייך פעסטגעשטעלט געווארן דער פאַקט, אזוי ווי ער איז פאַרגעקומען.

—)::(—

ריימאַר, סאַסק.

ווערטער רעדאַקטאָר פון ד. א. וו.

איך האָב דערהאַלטן צען דאָלאַר פון פרעד לאַין, איך זאָל איבערגעבן דאָס געלט אין "אידישן וואָרט" און עס זאָל פאַרטיילט ווערן ווי פאָלגנד: $3 צו דער ת"ת, $3 צום בית יתומים, $2 צום מושב זקנים און $2 אויף מעות חטים.

מיט דרך ארץ.

דר. פרידמאַן

מיינע פּערציק יאָר לעבן

— און —

:: צוואַנציק יאָר רבנות ::

פון הרב אשר זילבערשטיין

זעקסטער קאַפּיטל

ווער-זשע האָט פאַרט אָנגעפירט מיט דער שטאָט? — ווען איך בין געווען א קינד, האָב איך שטענדיק געהערט פון א תקיף וואָס האָט געפירט די שטאָט — א דרייי-פיר צענדליק יאָרן איידער איך בין געבאָרן געווארן — מיט דער שטאַרקסטער האַנט און האָט דערגרייכט די העכסטע שטופע פון אומבאַגרעניצטער מאַכט. ער האָט ניט אָנגעהאַלטן קיין גבאות פון קיין שום אנשטאַלט און דאָך האָט זיך קיין זאַך ניט געטאָן אין שטאָט אָן זיין הסכמה: דער גבאי פון חברה קדישא פלעגט ניט לייגן קיין טויטן וואו ער האָט ניט געהייסן, דער גבאי פון בית-מדרש פלעגט קומען צו אים אלע פריי-אָג-צו-נאַכט און וואַרטן צוויי שעה אויף זיין באַפעל וועמען ער זאָל מאָרגן גיבן "שלישי" און וועמען "ששי", (פון די איבעריקע עליות איז אים, נאַטירלאַך, ניט אָנגעשטאַנען צו ריידן) די קצב'טעס פלעגן קומען צו אים דאָ־נערשטאָג וויינען ער זאָל זייערע מענער דערלויבן העכערן א גראָשן אויפ'ן פונט פלייש, איבער דעם וואָס עס האָט זיך א נאַנצע וואָך גע'טרפה'ט; די וואַסער מיל וועלכע א איד האָט געהאַלטן אין אַרענדע פון פריץ אין וועלכער ער, דער תקיף, האָט קיין שום אנטייל ניט געהאַט, דאָך פלעגט ער אלמעכטיק באַפעלן אהין וועמעס פסח'דיקן וויין זי